

Sanja Vulić
Zagreb

MILAN BOŠNJAK: *SUVREMENA HRVATSKA KNJIŽEVNOST NASTALA IZVAN HRVATSKE*

Matica hrvatska, Zagreb, 2024.

Od desetak stručnih i znanstvenih knjiga kojih je autor ili suautor dr. sc. Milan Bošnjak, većina se odnosi na Hrvate izvan Hrvatske. To nije začudno jer je riječ o jednom od najboljih poznavatelja složenih pitanja vezanih za Hrvatsku nastavu u inozemstvu, ali također vrsnoga poznavatelja hrvatskih zajednica u Europi, onih koje službena hrvatska politika naziva hrvatskom nacionalnom manjinom, među kojima su i gradišćanski Hrvati koji su glavninom čakavci. Uz to je Milan Bošnjak najbolji poznavatelj hrvatske književnosti nastale na tlu Njemačke te vrstan poznavatelj hrvatske književnosti nastale u različitim drugim sredinama izvan Hrvatske. Već tih nekoliko činjenica vrlo jasno svjedoče da je riječ o znanstveniku i istraživaču koji s istinskim interesom proučava i s različitih aspekata analizira Hrvate izvan Hrvatske te posebice njihove aktivnosti vezane za sferu intelektualne nadgradnje.

Jedan od brojnih plodova njegova znanstvenoga proučavanja jest i knjiga *Suvremena hrvatska književnost nastala izvan Hrvatske*, koja je, u nakladi Matice hrvatske, objavljena 2024. Sastoji se od četiriju tematskih cjelina unutar kojih je raspoređeno jedanaest zasebnih članaka i ogleđa.

U prvu tematsku cjelinu, nazvanu »Stvaranje temelja za sintezu«, uvrštena je samo jedna, ali vrlo opširna studija, koja je naslovljena »Važnost hrvatske književnosti nastale izvan Hrvatske«. Autor napominje da je do 1990. stvaralaštvo hrvatskih književnika koji su živjeli i djelovali izvan Hrvatske – u matičnoj domovini uglavnom bilo nepoznato. U to su doba postojala dva odvojena hrvatska književna korpusa – jedan u domovini (u koji je uključen tek mali dio inozemne Croatice) i onaj izvan domovine – u Hrvatskoj uglavnom nepoznat. Njihovo postupno spajanje počinje se događati uspostavom hrvatske države. Autor ističe da svojim djelom želi

pridonijeti temeljima za stvaranje jedinstvene sinteze hrvatske književnosti koja treba obuhvatiti književna djela nastala u Hrvatskoj, zatim ona koja su nastala na prostoru Bosne i Hercegovine, pa književnu produkciju hrvatskoga iseljeništa te usto književnost Hrvata koje službena hrvatska politika naziva *hrvatska nacionalna manjina u dvanaest europskih zemalja*. Osim djela na hrvatskom jeziku, sintezom, napominje autor, valja obuhvatiti i djela hrvatskih pisaca koja su nastala na stranim jezicima. Među njima ističe ponajprije plodnu književnu produkciju hrvatskih autora i autora hrvatskoga podrijetla koji pišu na engleskom, španjolskom i njemačkom jeziku jer ih većina, kako veli Milan Bošnjak, »naglašava svoju pripadnost hrvatskome narodu i hrvatskoj kulturi«. Zato ih je potrebno prevoditi na hrvatski jezik. Kad je riječ o djelima na engleskom jeziku, posebno se osvrće na istraživanja Vladimira Petera Gossa, Branke Kalogjere, Jelene Šesnić i Borisa Škvorca. Među poznavateljima latinoameričkih autora hrvatskoga podrijetla ističe Željku Lovrenčić, Jerka Ljubetića i Saru Večeralo, a među poznavateljima hrvatskih autora koji pišu njemačkim jezikom Gojka Borića i Adolfa Polegubića. Milan Bošnjak ističe ključna razmišljanja i stavove svakoga od navedenih književnih znalaca te zaključuje da se i tako nedvojbeno pridonosi gradnji toliko željene i potrebne cjelovite sinteze hrvatske književnosti.

Tematska cjelina »Dvije ključne autorice« posvećena je Ireni Vrkljan i Jagodi Marinić, a o svakoj je od njih objavljena posebna studija u ovoj knjizi.

Odmah na početku važno je istaknuti da je uz književno stvaralaštvo Irene Vrkljan neraskidivo vezano ime Milana Bošnjaka kao vrsnoga, a najvjerojatnije i najboljega poznavatelja njezinih djela, i poetskih i proznih. Minuciozno analizirajući ta djela, Bošnjak pokazuje koliko su autorici važna oba njezina grada – Zagreb i Berlin. Promatra je kao vječnu putnicu, i to više u vremenu nego u prostoru, kao autoricu koja je »pojmu putovanja dala nova značenja i oplemenila ga svojom kreativnošću«. Svoj inovativni pristup djelima Irene Vrkljan temelji na autobiografskim elementima njezinih djela i na njezinu osebujnom umjetničkom putovanju Zagreb – Berlin.

Istraživanja književnoga stvaralaštva Jagode Marinić također nije moguće zamisliti bez Bošnjakova prinosa toj temi. Riječ je o autorici koja pripada mlađoj generaciji Hrvata u Njemačkoj, onoj koja je dobro integrirana u njemačko društvo. Piše na njemačkom jeziku pa je dijelom i hrvatske i njemačke književnosti. Bošnjak posebice analizira njezin roman *Restoran Dalmacija*. Upozorava da taj roman donosi i tipične gastarbajterske teme, kakve prema autoričinu svjedočenju Nijemci očekuju od pisaca gastarbajterskoga podrijetla, ali donosi i književne sadržaje koji raščlanjuju njemačko društvo. Upravo je u tom novost, jer, kako ističe Bošnjak, do pojave romana *Restoran Dalmacija* takav tip književnih tema bio je rezerviran isključivo za Nijemce, odnosno njemačke autore.

Svoj pristup hrvatskoj književnosti u Njemačkoj autor ove knjige pokazuje i podjelom te književnosti u tri skupine koje su uvjetovane statusom autora književnih djela. U prvoj su skupini autori koji su u Njemačku bili prisiljeni otići zbog neslaganja s onodobnim političkim režimom, a nerijetko su bili i u životnoj opasnosti. U drugoj su skupini autori koji žive u Njemačkoj, ali su u službi hrvatskih ustanova ili Crkve u Hrvata. Treću skupinu sačinjava ekonomska emigracija u najširem smislu te riječi. U tu su skupinu uključeni i potomci ekonomskih emigranata. Tako autor ove knjige razlikuje pisce političke emigrante, pisce hrvatske službenike i pisce ekonomske emigrante, odnosno njihove potomke.

Treća tematska cjelina u knjizi, nazvana »Okupljanja i povezivanja«, razmatra fenomen kontinuiranih godišnjih susreta hrvatskih pjesnika iz cijeloga svijeta, bilo da je riječ o susretima pjesnika Hrvatske izvandomovinske, odnosno iseljeničke lirike, ili o susretu pjesnika u Rešetarima u Slavoniji. Bošnjak je bio recenzent pjesama autora i autorica okupljenih na 15. susretu u Astoriji u New Yorku 2015. godine, a nazočio je i 16. susretu godine 2016. u Solinu. Budući da je riječ o pjesnicima entuzijastima, razasutim na različitim stranama svijeta, koji tako svjedoče i ljubav prema svojoj domovini, autor knjige smatra da je dobro upoznati hrvatsku javnost i s njihovim stvaralaštvom. Rješenje vidi u stvaranju mreže živih centara rasutih po svijetu, ali međusobno povezanih, u kojima će se ne samo promicati nego i stvarati hrvatska kultura. U tom je kontekstu u toj tematskoj cjelini od osobite važnosti studija naslovljena »Sustavno djelovanje i promocija hrvatskoga jezika i kulture«. Smatra da bi, po uzoru na njemački Goethe-Institut i mađarski Balassi Intézet, hrvatska država trebala osnovati Hrvatski kulturni institut koji bi djelovao u inozemstvu, a nazvan bi trebao biti »prema ocu hrvatske književnosti i jednom od najvećih Hrvata u povijesti – velikom Marku Maruliću Splićaninu«. Dalje Bošnjak o toj važnoj temi nastavlja: »Osnivanjem Instituta stvorio bi se institucionalni okvir, razvila struktura i otvorila mogućnost za osmišljeno i sustavno kulturno djelovanje.«

Milan Bošnjak i sâm je pjesnik (neke je od svojih pjesama napisao na čakavštini). Autor je triju objavljenih pjesničkih zbirka. Kao pjesnik, s posebnim senzibilitetom pristupa pjesništvu nastalu izvan hrvatskih granica, ali i pjesništvu autora koji žive u Hrvatskoj, a rođeni su izvan hrvatskih granica, kao i onih koji su duže boravili u inozemstvu. Zato nije začudno što je posljednja tematska cjelina u knjizi posvećena trima pjesničkim zbirkama.

Prva je od njih pjesnička zbirka Vande Babić *Crta na dlanu*. Riječ je o pjesnikinji koja je rođena u Boki kotorskoj, ali koja već dugo živi u Hrvatskoj, a osobito se ističe znanstvenom djelatnošću vezanom za Hrvate u Boki kotorskoj.

Drugi pjesnik o kojem je riječ u ovoj tematskoj cjelini također je rodom iz Boke kotorske, gdje stalno živi. To je pjesnik Adrian Vuksanović. U ovoj se knjizi analizira njegova pjesnička zbirka *Dvije trećine*. Osebnost analize te Vuksanovićeve

pjesničke zbirke ogleda se u izraženoj Bošnjakovoj kreativnosti. Naime, Bošnjak je od izabranih Vuksanovićeviskih stihova složio nekoliko rečenica koje pobuđuju na razmišljanje kao npr. *Poniznost da je početak Tajne, a Tajna vrhunac poniznosti. Naj snažnija riječ raste iz tišine, najveća riječ ostavlja tišinu.*

Posljednji tekst u ovoj tematskoj cjelini jest osvrt na pjesničku zbirku Tuge Tarle *Anatomija Tuge*.

Vrijednosti knjige Milana Bošnjaka *Suvremena hrvatska književnost nastala izvan Hrvatske* nedvojbeno pridonosi i iscrpan popis literature i izvora, a snalaženju u knjizi Kazalo imena.

Razmatranjem tema u Bošnjakovoj knjizi, iznova se nameće zaključak kako je hrvatska književnost nastala posljednjih desetljeća, posebice ona izvan hrvatskih granica, mnogima nedovoljno, a nikomu u potpunosti poznata. Broj znanstvenih analiza i kritičkih osvrtâ više je nego nedovoljan, a i prijevodi djela nastalih na drugim jezicima još uvijek su vrlo oskudni. Ta su djela nerijetko veliko otkriće ljubiteljima beletristike. Zato smatram posebice važnim naglasiti da knjiga *Suvremena hrvatska književnost nastala izvan Hrvatske* predstavlja značajan doprinos znanstvenim nastojanjima da se cjelokupna hrvatska književnost, a posebice ona recentna, objedini u jednu cjelinu, neovisno o tom je li nastala u matičnoj domovini, u iseljeništvu ili u manjinskim zajednicama te neovisno o tom kojim je jezikom napisana. Nepristrane i na konkretnim činjenicama utemeljene analize u Bošnjakovoj knjizi omogućuju čitateljima upoznavanje s velikim brojem novih autora i njihovih djela, s estetskom vrijednošću tih djela i njihovim, više ili manje uspješnim uključivanjima u suvremene trendove književnih sredina u kojima žive.